

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

**VENÄJÄ SUOMEN UHKAKUVAPOLITIIKASSA ENNEN JA JÄLKEEN
GEORGIAN SODAN**

Kandidaatintutkielma

Kadetti
Niklas Eerikkilä

Kadettikurssi 98
Maasotalinja

Maaliskuu 2014

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Kadettikurssi 98	Linja Maasotalinja
Tekijä Kadetti Niklas Eerikkilä	
Opinnäytetyön nimi Venäjä Suomen uhkakuva politiikassa ennen ja jälkeen Georgian sodan	
Oppiaine johon työ liittyy Strategia	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kurssikirjasto
Aika Maaliskuu 2014	Tekstisivuja 25
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Venäjällä on hyvin keskeinen asema Suomen sotilaallisissa uhkakuissa. Neuvostoliiton ajoilta periytynyt käsitys Venäjästä Suomen turvallisuutta uhkaavana tekijänä on kuitenkin ajoittain kyseenalaistettu Venäjän jatkuvasti lähentyessä Eurooppaa. Elokuun 2008 Venäjän ja Georgian väliset sotatoimet Etelä-Ossetiassa voidaankin nähdä eräänlaisena Venäjän merkityksen kehityksen kulminaatiopisteenä, jonka myötä Venäjän uhka-asema on joko jälleen vahvistunut tai jäänyt pysyvämmiin taka-alalle. Tutkimuksen kohteena on tarkastella Georgian sodan vaikutuksia Venäjän uhkaan ja merkitykseen valtiollisena toimijana Suomen uhkakuva politiikassa.</p> <p>Tutkimuksella on pyritty selvittämään, miten vuoden 2008 Venäjän ja Georgian välinen sota on vaikuttanut Suomen sotilaallisiin uhkakuviin ja Venäjän merkitykseen Suomen turvallisuuspolitiikassa. Tutkimus on toteutettu vertailemalla Suomen valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen sotilaallisia uhkakuja ja niiden tulkintaa Venäjästä ennen ja jälkeen Georgian sodan, eli vuosilta 2004 ja 2009. Tutkimus on menetelmältään teorialähtöinen sisällönanalyysi, jota ohjaa konstruktivistinen yhteiskuntateoria ja sen teemat uhkakuviin genealogiasta (historiallisesta alkuperästä), habituaatiosta (tottumisesta) ja reifikaatiosta (vahvistuminen ajan kuluessa). Oleellinen osa tutkimusta on myös mahdollisuus uhkakuviin emansipaatioon (muutokseen), joka ei varsinaisesti ole konstruktivismiin teema, mutta soveltuu erinomaisesti tutkimukseen. Konstruktivistisen yhteiskuntateorian teemojen kautta toteutetulla vertailulla Suomen sotilaallisista uhkakuista ja Venäjän merkityksestä Suomen uhkakuva politiikassa ennen ja jälkeen Georgian sodan on pyritty selvittämään juuri Georgian sodan aikaansaamia kehityslinjoja.</p> <p>Tutkimuksessa tullaan tutkimusaineiston perusteella siihen johtopäätökseen, että Venäjän uhka-asema on vahvistunut vuosien 2004 ja 2009 välillä, mihin suurin yksittäinen tekijä on ollut juuri Georgian sota. Tutkimusaineiston perusteella on täten havaittavissa Venäjän Suomen turvallisuutta uhkaavan merkityksen konstruktivistisen yhteiskuntateorian mukaista reifikaatiota Georgian sodan seurauksena. Vaikka tutkimusaineistosta nouseekin esiin myös Venäjän uhka-aseman väistymistä tukevia havaintoja, ovat ne kuitenkin painoarvoltaan vähäisempiä ja tulkinnanvaraisempia kuin uhka-aseman vahvistumista tukevat havainnot. Tutkimusaineiston perusteella Suomen uhkakuva ovat pääpiirteissään pysyneet samansuuntaisina, mutta sotilaallisen uhkan painoarvo uhkakuviin joukossa on kasvanut huomattavasti Georgian sodan jälkeen. Tämä osoittaa omalta osaltaan Venäjän sotilaallisen voimankäytön uhkan kasvua osoittaa Venäjän ollessa ainoa Suomea edes mahdollisesti sotilaallisesti uhkaava tekijä.</p>	
<p>AVAINSANAT Suomi, Venäjä, Georgian sota, uhkakuva, turvallisuuspolitiikka, puolustuspolitiikka, selonteko</p>	

SISÄLLYS

Johdanto	1
1 Tutkimuksen metodologia	2
1.1 Tutkimustehtävä	2
1.2 Teoreettinen viitekehys	4
1.3 Aikaisempi tutkimus.....	7
1.4 Käsitteet, määritelmät ja rajaukset	7
2 Georgian sota	8
2.1 Sodan taustaa	8
2.2 Konfliktin eskaloituminen.....	10
2.3 Jälkiseuraukset.....	12
3 Venäjän uhka-aseman kehitys Suomen sotilaallisissa uhkakuvisa 2004–2009	14
3.1 Venäjä Suomen uhkakuvisa ennen Georgian sotaa	14
3.2 Venäjän uhka-aseman vahvistumista tukevia havaintoja.....	16
3.3 Venäjän uhka-aseman väistymistä tukevia havaintoja.....	20
Johtopäätökset.....	23
Lähdeluettelo.....	26

VENÄJÄ SUOMEN UHKAKUVAPOLITIIKASSA ENNEN JA JÄLKEEN GEORGIAN SODAN

JOHDANTO

Venäjälle on historian saatossa rakentunut hyvin keskeinen asema Suomen turvallisuuspolitiikassa, varsinkin keskusteltaessa Suomen sotilaallisten uhkakuvien määrittämisestä. Suomen ja Venäjän pitkä yhteinen historia sekä sotien katkerat muistot värittävät keskustelua itäisestä naapuristamme yhä tänä päivänäkin. Hajonneen Neuvostoliiton pohjalle rakentunut Venäjän federaatio on kuitenkin vielä hakenut rooliaan suomalaisessa turvallisuuspolitiikan keskustelussa. Pitäisikö Venäjän nähdä Neuvostoliiton perillisenä muodostavan jatkuvan uhkan Suomen turvallisuudelle vai ennemmin olevan länsimaita jatkuvasti lähentyvä yhteistyökumppani vakaamman talouden ja jaetun turvallisuusympäristön kehittämiseksi?

Suomessa käytävässä turvallisuuspoliittisessa keskustelussa käytetään tilanteesta ja näkökulmasta riippuen hyvin erilaisia kuvauksia Venäjästä. Venäjän merkityksen rakentuessa sen eri roolien painotus on saattanut vaihdella erinäisten asioiden johdosta vaikuttaen suomalaisten käsitykseen Venäjästä valtiollisena toimijana. Tutkimuksen kannalta onkin mielenkiintoista, miten virallinen käsitys Venäjästä valtiollisena toimijana on muuttunut suomalaisessa turvallisuuspolitiikassa historian saatossa.

Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan, kuinka Georgian sota on vaikuttanut viralliseen käsitykseen Venäjästä valtiollisena toimijana Suomen turvallisuuspolitiikassa. Työssä pureudutaan mahdollisiin vaikutuksiin tarkastelemalla Venäjän roolia Suomen sotilaallisissa uhkakuvissa valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa ennen ja jälkeen Georgian sodan. Näin saadaan luotua kuvaa siitä, millainen vaikutus Georgian sodalla yksittäisenä tapahtumana on ollut Suomen sotilaallisiin uhkakuviin ja Venäjän merkityksen kehitykseen Suomen turvallisuuspolitiikassa.

1 TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

Tutkimuksen metodologia -luvun tarkoituksena on avata tutkimuksen metodologisia lähtökohtia kertomalla lukijalle mitä on tutkittu sekä miksi ja miten tutkimus on toteutettu.

1.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksen kohteena on tarkastella Venäjän ja Georgian välisen sodan vaikutuksia Suomen turvallisuustilanteeseen sotilaallisten uhkakuvien näkökulmasta. Ilmiötä tarkastellaan Suomen sotilaallisten uhkakuvien muotoutumisen ja niiden konfliktin jälkeisen mahdollisen muutoksen kautta. Ilmiötä on tärkeä tutkia, sillä Venäjän turvallisuuspolitiikka ja ulkopoliittikka vaikuttavat merkittävästi sekä sen naapurivaltioiden, kuten Suomen, että sen lähialueiden turvallisuustilanteeseen. Ilmiötä tutkimalla saavutetaan syvempi ymmärrys siitä, millaiseksi Suomen turvallisuus on koettu sotilaallisten uhkakuvien kannalta Venäjän vahvistuvan kansainvälisen, tai ainakin alueellisen, suurvaltaroolin myötä.

Tutkimusongelmana on selvittää, miten vuoden 2008 Venäjän ja Georgian välinen sota on vaikuttanut Suomen sotilaallisiin uhkakuviin ja Venäjän merkitykseen Suomen turvallisuuspolitiikassa.

Tutkimusongelmaan haetaan vastauksia seuraavanlaisilla tutkimuskysymyksillä:

0. Mitä sotilaallisilla uhkakuvilla tarkoitetaan?

0. Millaiseksi Suomen sotilaalliset uhkakuvat määriteltiin Suomen valtioneuvoston turvallisuuspoliittisessa selonteossa ennen Georgian sotaa (2004) ja Georgian sodan jälkeen (2009)?

1. Miten Suomen sotilaalliset uhkakuvat ovat kehittyneet valtioneuvoston turvallisuuspoliittisten selontekojen välillä vuosilta 2004 ja 2009?

2. Miten Venäjän merkitys turvallisuuspoliittisena toimijana on kehittynyt valtioneuvoston vuosien 2004 ja 2009 turvallisuuspoliittisten selontekojen välillä?

Alkuhypoeseina tutkimukselle on asetettu konstruktivistisen näkökulman kautta seuraavanlaisia olettamuksia:

1. Georgian sodan seurauksena Venäjä osoitti sekä tahtoa että kykyä alueellisena suurvaltana puolustaa sotilaallisesti intressejään lähialueillaan, mikä nosti Suomea vastaan kohdistetun sotilaallisen voimankäytön uudelleen uhkaksi Suomen turvallisuudelle.
2. Venäjä koetaan ensisijaisesti pitkäaikaisena yhteistyökumppanina, mutta toisaalta tunnustetaan suuren sotilasvoiman muodostavan myös uhkan Suomen sotilaalliselle turvallisuudelle.
3. Venäjän ja Suomen koetaan jakavan yhteiset turvallisuuden uhkatekijät globalisoituneessa turvallisuusympäristössä, joten valtioiden tiivis yhteistyö ja kumppanuus ovat molempien turvallisuusympäristön vakauden kannalta ensiarvoisen tärkeitä.

Tutkimuksella pyritään saavuttamaan syvempää ymmärrystä siitä, miten Georgian sota yksittäisenä tapahtumana on vaikuttanut Venäjän uhka-asemaan Suomen turvallisuuspolitiikassa.

Tutkimuksen keskeisimpänä lähdeaineistona toimivat vuosien 2004 ja 2009 Suomen valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot, jotka ovat Suomen valtioneuvoston kanslian julkaisemia valtioneuvoston tuottamia asiakirjoja. Niissä arvioidaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kokonaisuutta ja esitetään toimintalinjan periaatteet tämän turvallisuusympäristön tarkastelun pohjalta.

Tutkimus on menetelmiltään empiirinen laadullinen pitkittäistutkimus¹, jonka teossa on käytetty teorialähtöistä sisällönanalyysiä². Sisällönanalyysiä ohjaa konstruktivistinen yhteiskuntateoria ja siihen tukeutuva teema uhkakuvien muutoksesta. Tutkimuksessa korostuu vertaileva asetelma tapahtumien ja asialinjojen välillä. Tutkimusongelman kannalta keskeisen lähdeaineiston, valtioneuvoston turvallisuuspoliittisten selontekojen, pohjalta pyritään saavuttamaan syvempi ymmärrys Georgian tapahtumien vaikutuksesta Venäjän merkitykseen Suomen uhkakuvapolitiikassa.

Vertailevan teorialähtöisen sisällönanalyysin on katsottu soveltuvan tutkimukseen parhaiten, sillä etsimällä sekä eroavuuksia että yhtenevyyksiä valtioneuvoston turvallisuuspoliittisten selontekojen sotilaallisista uhkakuvista ennen Georgian sotaa ja välittömästi tämän jälkeen voidaan löytää kyseisen tapahtuman aikaansaama mahdollinen muutos Suomen

¹ Hirsjärvi ym. 2010, 178.

² Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

uhkakuvapolitiikassa Venäjän muodostamien sotilaallisten uhkakuvien kannalta. Tällaisia tarkasteltavia teemoja ovat Venäjä, Georgian sota sekä viholliskuvan muodostuminen ja muutos. Vertailevan teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla kyetään myös vastaamaan parhaiten asetettuun tutkimusongelmaan ja siitä johdettuihin tutkimuskysymyksiin.

Tutkimuksen toteutuksessa vertaillaan Venäjän muodostamia uhkakuvia Suomen valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa ennen ja jälkeen Georgian sodan, millä pyritään löytämään kyseisen tapahtuman konstruktivistisen yhteiskuntateorian mukaisia vaikutuksia Venäjän uhka-aseman kehitykseen. Vertailemalla Venäjän uhka-aseman vahvistumista, reifikaatiota, ja toisaalta sen väistymistä, emansipaatiota, tukevia havaintoja keskenään, voidaan muodostaa johtopäätöksiä tämän uhka-aseman kehittämisestä konstruktivistisen yhteiskuntateorian mukaisesti.

1.2 Teoreettinen viitekehys

Teoreettisena viitekehysenä, tai oikeammin lähestymistapana, tutkimukselle toimii konstruktivistinen yhteiskuntateoria. Tämän tutkimuksen kaltaiseen sotilaallisten uhkakuvien muotoutumista ja muuttumista tutkivaan sekä niiden yhteisten tulkintojen muutosta selittävään tutkimukseen konstruktivistinen lähestymistapa on erinomainen.

”Konstruktivismi ei ole kansainvälisen politiikan teoria sellaisenaan, vaan teoreettinen viitekehys yhteisten merkitysten ja tulkintojen (shared meanings, shared understandings) sosiaalisen rakentumisen ymmärtämiseksi ja selittämiseksi.”³

Lainauksen mukaisesti konstruktivismi ottaa tarkasteluun yhteisöjen keskuudessa rakentuneet ja ajan myötä vahvistuneet yhteiset ymmärrykset ja käsitykset todellisuudesta. Konstruktivismi tutkii, miten jotkin asiat ovat yhteisön keskuudessa saavuttaneet merkityksensä. Usein nämä merkitykset ja tulkinnat ovat syntyneet kaukana historiassa ja vahvistaneet asemaansa ”yleisenä totuutena” sukupolvien tottuessa ajan saatossa juuri kyseisiin merkityksiin ja tulkintoihin. Esimerkiksi nykyisin vallitseva käsitys valtion hallitsemisesta kansan demokraattisesti valitseman hallituksen johtamana on peräisin jo antiikin ajoilta.

³ Raitasalo 2008, 10.

Puhutaankin toimijoiden instituutioistumisesta, eli niiden toiminnan näkemisestä rutiininomaisena ja täten ennustettavana. Yhteisön on helpompi mieltää monitahoisia toimijoita, kuten hallituksia, kun niiden ajatellaan toimivan rutiininomaisesti aiemmin totuttuun tapaan. Yhteisö muodostaa jonkin loogisen ketjun perusteella näkemyksen siitä, miten kyseinen toimija toimii, minkä jälkeen kyseisen toimijan oletetaan aina toimivan tällä kyseisellä sille määritetyllä tavalla. Tämä voidaan nähdä yhteisön toimijasta muodostaman käsityksen genealogiana, eli alkuperänä. Instituutioistunut käsitys toimijasta välittyy sukupolvelta toiselle, jolloin siitä muodostuu ”yleinen totuus” ja logiikka instituution takana voi hämärtyä, vaikka se olisikin ollut täysin selvä aiemmalle sukupolvelle. Tämä voidaan nähdä instituution habituaationa, yhteisön tottumisena käsitykseen kyseisestä toimijasta ja sen toimintatavoista. Yhteisön käsitys instituutioistuneesta toimijasta voi kokea myös reifikaatiota, käsityksen vahvistumista yhteisön keskuudessa joidenkin aikaisempaa käsitystä tukevien tapahtumien seurauksena.

“Yhteiskunnallinen järjestys on ihmisen tuotosta tai – täsmällisemmin ilmaisten – jatkuvaa inhimillistä tuotantoa.”⁴

Konstruktivismiin viitekehyksessä voidaankin pohtia sitä, miten Venäjälle on muodostunut kiistämättä vahva uhka-asema suomalaisten näkökulmasta. Tarkastelemalla Venäjän (institutionaalisen toimijan) merkityksen rakentumista suomalaisten (yhteisön) keskuudessa saadaan perusteita niille tutkimuksen alkuhypoeteeseille, jotka mainittiin alaluvussa 1.1.

Suomen ja Venäjän yhteinen suhde yltää pitkälle historiaan, aina 1800-luvun alkuun saakka, jolloin Suomi liitettiin keisarillisen Venäjän osaksi Suomen autonomiseksi suuriruhtinaskunnaksi. Autonomian aika jatkui aina keisarillisen Venäjän luhistumiseen ja Suomen itsenäistymiseen 1917. Tutkimuksen kannalta oleellisen Venäjän uhka-aseman genealogian, eli historiallisen alkuperän, voidaan kuitenkin katsoa ajoittuvan vasta Neuvostoliiton ja toisen maailmansodan aikaan talvisotaan vuoteen 1939, jolloin Neuvostoliitto pyrki miehittämään itsenäisen Suomen. Talvisotaa seurannut jatkosota vuosina 1941 - 1944 päättyi aselepoon Suomen puolustuksen jo lähes murruttua. Rauhanehdoissa Suomi suostui alueluovutuksiin sekä sotakorvauksiin. Näiden suomalaisille erittäin tuttuun toisen maailmansodan tapahtumien pohjalle on rakentunut yhä tähän päivään saakka säilynyt yleinen käsitys silloisen Neuvostoliiton, nykyisen Venäjän, muodostamasta sotilaallisesta uhkasta Suomen turvallisuudelle. On erittäin mielenkiintoista, miten yli seitsemänkymmentä

⁴ Berger & Luckmann 1966, 64.

vuotta sitten toisen maailmansodan aikaan, aikana, jolloin koko Eurooppa oli kaaoksessa ja sotatilassa, tapahtunut rauhaan päättynyt sotatila Suomen ja silloisen Neuvostoliiton välillä vaikuttaa yhä tänä päivänäkin suomalaisten käsitykseen itäisestä naapuristaan. Tämä siitakin huolimatta, että silloinen valtio on hajonnut jo yli kaksikymmentä vuotta sitten. Esimerkiksi ranskalaiset tai puolalaiset tuskin kokevat Saksaa merkittäväksi uhkaksi turvallisuudelleen huomattavasti sotaisammasta historiasta huolimatta.

Venäjän jatkunutta vahvaa uhka-asemaa suomalaisten keskuudessa on osaltaan ylläpitänyt Neuvostoliiton pitkäaikainen olemassaolo myös sotaisten vuosien jälkeen. Toisin kuin silloinen kansallissosialistinen Saksa, Neuvostoliitto jatkoi olemassaoloaan aina vuoteen 1991 asti, eli lähes viisikymmentä vuotta sotatilan päättymisen jälkeen. Sodan ”voittajiin” lukeutunut konkreettinen uhkatekijä pysyi rajanaapurina niin pitkään, että suomalaiset sukupolvet tottuivat sen läsnäoloon – Neuvostoliitto oli ollut läsnä aina. Sotien kauhut kokeneilta sukupolvilta periytyi tietynlainen asenneilmapiiri Neuvostoliittoa kohtaan. Voidaankin nähdä suomalaisen väestön vahvaa habituaatiota, tottumista, käsitykseen Neuvostoliitosta Suomen turvallisuutta uhkaavana tekijänä.

Neuvostoliiton merkitys Suomen itsenäisyyttä ja turvallisuutta uhkaavana tekijänä vahvistui ajan kuluessa pitkälti kylmän sodan aikaansaama pelon ja epävarmuuden ilmapiirin myötä. Idän ja lännen vastakkainasettelu ylläpiti mittavan sotilaallisen voiman läsnäoloa sekä siitä johtunutta turvattomuudentunnetta. Kylmän sodan eskaloitumisen pelko yhdistettynä yhä kehittyneempään ja totalitaarisempaan sodankäyntiin vahvisti entisestään suomalaiseen yhteisöön toisen maailmansodan ajalta rakentunutta käsitystä Neuvostoliiton uhka-asemasta. Ilman kylmän sodan aiheuttamaa reifikaatiota Venäjän sotilaallisen voimankäytön uhkasta sillä tuskin olisi samanlaista turvallisuutta uhkaavaa merkitystä suomalaisten keskuudessa kuin sillä tänä päivänä on.

Jos talvisota rakensi, Neuvostoliiton pitkäaikainen olemassaolo totutti ja kylmä sota vahvisti nykyisen Venäjän uhka-asemaa suomalaisten keskuudessa, niin Neuvostoliiton hajoaminen puolestaan aiheutti alueellista epävarmuutta, kun sen raunioille rakentunut Venäjän federaatio oli vielä alkutaipaleellaan. Oma näkemykseni on, että emansipaatio, yhteisen merkityksen muuttuminen, on ollut käynnissä aina Neuvostoliiton hajoamisesta alkaen. Suomi ja suomalaiset yhteisönä ovat totutelleet uudistuneeseen itäiseen naapuriinsa ja Venäjän merkitys on hiljalleen ollut muuttumassa. Venäjälle on ollut rakentumassa uudenlainen, Neuvostoliitosta eriävä, merkitys valtiollisena toimijana. Tutkimuksen kannalta onkin erittäin mielenkiintoista nähdä, miten Georgian vuoden 2008 tapahtumat ovat vaikuttaneet Venäjän

merkityksen kehitykseen ja tämän tulkintaan uhkatekijänä suomalaisten keskuudessa. Ovatko Georgian tapahtumat uudelleen vahvistaneet Venäjän uhka-asemaa vai onko Venäjän merkitys muuttunut pysyvästi?

1.3 Aikaisempi tutkimus

Georgian sota ja sen seurauksia on tutkittu paljon niin kansallisella kuin kansainväliselläkin tasolla. Samoin Venäjän ja Suomen suhteita ja Suomen uhkakuvapolitiikkaa on tutkittu huomattavissa määrin.⁵ Näitä molempia yhdistävää tutkimusta Suomen sotilaallisten uhkakuvien määrittämisestä ja muutoksesta ajan saatossa tai yksittäisten tapausten johdosta, jollaista tämä tutkimus pyrkii selventämään, ei sen sijaan ole mielestäni tutkittu riittävästi. Merkittävimmät suomalaiset julkaisut aiheesta ovat Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisema Jarno Linnéllin ja Jyri Raitasalon kirjoitus Georgian sodasta uhkakuvien näkökulmasta⁶ sekä Olli Teirilän julkaisu Samu Nyströmin teoksessa ”Vaara ohi?”⁷. Pääasiallisesti Georgian sodan seurauksista tehty tutkimus ja kirjoitettu kirjallisuus painottuvat kuitenkin suurvaltojen väliseen politiikkaan ja voimasuhteisiin, sekä historiallisiin kuvauksiin tapahtumista ja niiden kulusta.

Aikaisemmasta aiheen tutkimuksesta poiketen Georgian sodan aikaansaaman, Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa määriteltyjen, Suomen valtion virallisten sotilaallisten uhkakuvien muutoksen ja Venäjän merkityksen kehityksen tarkastelulla pyritään saavuttamaan uudenlaisia tutkimustuloksia aiheesta.

1.4 Käsitteet, määritelmät ja rajaukset

Georgian sota oli Venäjän federaation joukkojen, Georgian sotavoimien sekä Abhasian ja Etelä-Ossetian armeijoiden välillä laajamittaiseksi sodaksi puhjennut konflikti 7.-12. elokuuta 2008. Kyseisen ajanjakson tapahtumia voidaan kuvata joissain lähteissä myös Etelä-Ossetian sotana tai konfliktina, mutta tässä tutkimuksessa käytetään termiä Georgian sota.

⁵ Esim. Linnéll 2009; Nokkala 2009; Forss 2011.

⁶ Linnéll & Raitasalo 2008.

⁷ Nyström 2012.

Sotilaallisen uhkan käsitteellä tarkoitetaan asevoimien käytön uhkaa, johon vastataan käyttämällä tai uhkaamalla käyttää omia asevoimia.⁸ Uhkan voivat muodostaa myös toisen valtion tai ylikansallisen järjestön asevoimat, vaikka niillä ei konkreettisesti uhattaisikaan. Sotilaalliset uhkakuvat puolestaan ovat yhteisiä käsityksiä Suomea koskevista uhkista, joihin täytyy sotilaallisesti varautua.⁹

Tutkimus on rajattu tarkastelemaan Suomen sotilaallisia uhkakuvia juuri ennen Georgian sota ja välittömästi tämän jälkeen. Näin toimien havaittavaan uhkakuvien mahdolliseen muutokseen voidaan perustellummin nähdä juuri Georgian sota myötävaikuttavana tekijänä. Tämän vuoksi tarkasteltaviksi valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisiksi selonteoiksi on rajattu vuosien 2004 ja 2009 julkaisut.

Georgian sota keskitytään tarkastelemaan Etelä-Ossetian tapahtumien kautta, mikä riittää kuvaamaan Georgian tapahtumia tutkimukseen vaadittavalla tarkkuudella.

2 GEORGIAN SOTA

Georgian sota käsittelevän kappaleen tarkoituksena on taustoittaa merkittäväntä Suomen uhkakuvaliittikkaan vaikuttanutta tapahtumaa vuosien 2004 ja 2009 välillä. Georgian sota käsittelemällä saadaan myös paremmat lähtökohdat ymmärtää tapahtumien vaikutusta Suomen uhkakuvaliittikkaan ja Venäjän uhka-aseman kehitykseen. Georgian tapahtumien ymmärtäminen onkin edellytys niiden vaikutusten onnistuneelle tutkimiselle ja tulkitsemiselle, sillä tällöin saavutetaan syvempi ymmärrys siitä, miksi kyseisten tapahtumien vaikutus on ollut juuri sellainen kuin se on ollut.

2.1 Sodan taustaa

Georgia on Mustanmeren ja Kaspianmeren välisellä kannaksella sijaitseva valtio, joka rajautuu pohjoisessa Venäjään ja etelässä Turkkiin, Armeniaan ja Azerbaizaniin.

⁸ Nokkala 2013, 223.

⁹ Sama.

Kuva 1: Georgian kartta

Geopoliittisesti Georgian sijainti Mustanmeren rannikolla lähellä Kaspianmerta on merkittävä, sillä se toimii porttina Kaspianmeren öljyn viennille Eurooppaan Mustanmeren ja Turkin kautta. Reittinä Georgian läpi kulkeva Baku-Tbilisi-Ceyhan -öljyputki¹⁰ on huomattavasti turvallisempi ja vakaampi kuin vaihtoehtoinen reitti Lähi-idän epävakaiden valtioiden, kuten Iranin, kautta.

Vuonna 2008 valtion sisällä sijaitti sen luoteisosassa Abhasian separatistinen alue ja pääkaupungin Tbilisin luoteispuolella Etelä-Ossetian separatistinen alue, jotka molemmat ovat useaan otteeseen ilmaisseet pyrkimyksensä itsenäistymiseen¹¹. Näiden alueiden, sekä koko Georgian, hallinnasta on käyty lukuisia verisiä taisteluja läpi Georgian Neuvostoliiton hajoamisesta vuonna 1991 alkaneen itsenäisyyden jakson¹². Etelä-Ossetian ja Abhasian alueiden levottomuuksien haltuun saamiseksi ja hillitsemiseksi alueilla on ollut pitkään venäläisiä joukkoja rauhanturvaustehtävissä riippumatta Georgian hallinnon virallisesta hyväksynnästä¹³.

¹⁰ BP Caspian -yhtiön verkkosivut.

¹¹ Gahrton 2010, 105, 111.

¹² Nichol 2009, 2–4; Tagliavini 2009b, 74–119.

¹³ Hämeen Sanomat 13.8.2004, ”Georgian parlamentti tahtoo venäläisjoukot pois E-Ossetiasta.”

Georgian ja Venäjän väliset suhteet ovat olleet hyvin vaihtelevia.¹⁴ Tammikuussa 2008 pidetyissä presidentinvaaleissa valittiin Mikheil Saakasvili uudelle presidenttikaudelle, vaikkakin huomattavasti vuoden 2004 presidentinvaalien murskavoittoa tiukemmalla tuloksella¹⁵. Lännessä opiskellut¹⁶ ja Yhdysvaltojen tukema ”länsimielinen” Saakasvili ajoi vahvasti Georgian liittymistä Euroopan Unioniin sekä Natoon heti ensimmäisellä presidenttikaudellaan, jolla välit Venäjään heikkenivät huomattavasti¹⁷. Räväkkäluontoinen Saakasvili olikin Venäjälle huomattavasti edeltävää presidenttiä, entistä Neuvostoliiton Gorbatsovin hallituksen ulkoministeri Eduard Sevardnadzia, hankalampi henkilö. Saakasvilin omien sanojen mukaisesti hänen ensimmäinen presidenttikautensa tuhosi Georgian välit Venäjään huolimatta siitä, että valintansa jälkeen sekä Saakasvili että Venäjän virallinen taho ilmaisivat halunsa parantaa keskinäisiä suhteitaan¹⁸. Sama kehitys jatkui myös Saakasvilin toisella presidenttikaudella, jolla Venäjä ja Georgia ajautuivatkin sotatilaan.

2.2 Konfliktin eskaloituminen

Vuoden 2008 elokuun alun levottomuudet ja paikalliset yhteenotot georgialaisten poliisien ja etelä-ossetialaisten välillä puhkesivat laajamittaisiksi aseellisiksi yhteenotoiksi ympäri Etelä-Ossetiaa 6. elokuuta aiheuttaen useita kuolonuhreja. Yhteenottojen leviämistä seuranneena päivänä havaittiin georgialaisten joukkojen siirtyvän kohti konfliktialuetta.¹⁹ Elokuun 7. ja 8. päivän välisenä yönä georgialaiset sotajoukot toteuttivat konfliktin ensimmäisen laajan sotilaallisen operaation hyökkäämällä Etelä-Ossetian pääkaupunkiin Tskhinvaliin ja sen lähiympäristöön tykistötulen tukemana.²⁰ Tässä hyökkäyksessä tykistötuli osui myös venäläisiin rauhanturvaajiin.²¹ Yön hyökkäys jatkui aamulla Tskhinvalin kaupungin valtaamisella.²² Tätä georgialaisjoukkojen hyökkäystä Tskhinvaliin pidetäänkin yleisesti sodan aloittaneena tapahtumana, johon Venäjän toimet olivat vastatoimia. Georgia itse kuvasi

¹⁴ Lisätietoa Georgian ja Venäjän suhteiden pidempiaikaisesta kehityksestä voi lukea esimerkiksi teoksesta Georgia – Pelinappula uudessa suuressa pelissä (Gahrton, 2010).

¹⁵ Gahrton 2010, 197, 258.

¹⁶ Sama, 240.

¹⁷ Sama, 198, 205–211.

¹⁸ Tagliavini 2009b, 29.

¹⁹ Sama, 208.

²⁰ Barabanov 2010, 47.

²¹ Sama, 48.

²² Tagliavini 2009b, 209.

operaatiota perustuslaillisen järjestyksen palauttamiseksi Etelä-Ossetiassa ja pyysi kansainvälistä tukea Venäjän hyökkäystä vastaan. Nato ja YK eivät kuitenkaan voineet Georgiaa tukea, sillä tämän katsottiin kansainvälisellä tasolla aloittaneen sotatoimet alueella.²³

Heti Tskhinvalin kaupungin miehittämisen alettua elokuun 8. päivän aamuna Venäjän ilmavoimat aloittivat toistuvat ilmaiskut sotilaskohteisiin niinkin syvällä Georgiassa kuin pääkaupunki Tbilisissä. Iltaan mennessä venäläisjoukkojen kasvava vastustus sai georgialaisjoukot vetäytymään Tskhinvalin kaupungin eteläosiin.²⁴ Kokoonnuttuaan georgialaisjoukot pyrkivät palauttamaan kaupungin hallintaansa 9. päivänä, mutta joutuivat perääntymään kaupungista kokonaan jäätyään alakynteen venäläisjoukkoja vastaan.²⁵ Venäläisjoukkojen välitön ja tehokas toiminta kertoo Venäjän täydestä valmiudesta puuttua sotilaallisesti Etelä-Ossetian tilanteeseen alueen hallintaan saamiseksi.²⁶

Venäläisjoukkojen vastaiskuvalmius johtui vain viikkoja ennen sotatoimien alkamista pidetystä massiivisesta sotaharjoituksesta Kaukasuksen alueella, johon osallistui yli 8000 sotilasta. Sen tarkoituksena oli harjoitella venäläisten rauhanturvajoukkojen tukemista vastahyökkäyksellä maalla, merellä ja ilmassa.²⁷ Tämä sotaharjoitus voidaan nähdä suorana valmistautumisena hyökkäykseen Georgian alueelle.

Etenevät venäläisjoukot saivat Georgian julistamaan tulitauon ja ilmoittamaan vetävänsä joukkonsa pois Etelä-Ossetian alueelta 10. päivänä. Venäläisjoukot jatkoivat kuitenkin painostustaan ja vetäytyvät georgialaisjoukot asettuivat puolustamaan pääkaupunki Tbilisiä 11. päivänä. Venäläisjoukot etenivät syvemmälle Georgian maaperälle saavuttaen Gorin kaupungin Tbilisistä luoteeseen elokuun 12. päivänä.²⁸ Venäläisjoukkojen nopea eteneminen kohti Tbilisiä kertoo Georgian asevoimien puutteellisesta varautumisesta puolustuselliseen sodankäyntiin. Georgia oli sokeasti luottanut länsimaiden tukevan tätä sotatoimissa, mikäli Venäjä puuttuu sotilaallisesti Georgian tapahtumiin. Länsimaiden tuki ei kuitenkaan ollut mahdollinen, sillä kansainväliset tahot katsoivat Georgian aloittaneen sotatoimet.

²³ Gahrton 2010, 273–274.

²⁴ Nichol 2009, 5.

²⁵ Tagliavini 2009b, 210.

²⁶ Sama, 217.

²⁷ Barabanov 2010, 4.

²⁸ Tagliavini 2009b, 211.

Venäjän presidentti Medvedev määräsi venäläisiä joukkoja keskeyttämään sotilaalliset operaatiot Georgiassa 12. elokuuta, jota seuraavana päivänä kaikki sotatoimiin osaa ottaneet osapuolet allekirjoittivat Euroopan unionin puheenjohtajamaan Ranskan presidentti Sarkozyn esittämän rauhansuunnitelman.²⁹ Valtaosa venäläisjoukoista vetäytyi asemistaan 22. elokuuta, mutta vasta 9. lokakuuta Venäjä ilmoitti viimeistenkin venäläisjoukkojen vetäytyneen takaisin Etelä-Ossetiaan rauhanturvaustehtäviin.³⁰

2.3 Jälkiseuraukset

Rauhansopimuksen allekirjoittamisen jälkeen Venäjä tunnusti 26. elokuuta yksipuolisesti presidentti Medvedevin johdolla Etelä-Ossetian itsenäisyyden³¹, kuten monet länsimaat olivat aikoinaan yksipuolisesti tunnustaneet Kosovon itsenäisyyden.³² Teko tuomittiin laajalti länsimaissa sekä Euroopan unionissa, ja sen laillisuus on jakanut mielipiteitä. Yleisen kansainvälisen, ja georgialaisen, mielipiteen mukaan alueen katsotaan olevan yhä osa Georgiaa yhtenä tämän hallintoalueista.

Georgian virallisen näkemyksen mukaan georgialaisjoukkojen puolustuksellisten sotilastoimien tarkoituksena oli palauttaa perustuslaillinen järjestys ja turvata siviilejä Etelä-Ossetian alueella, sekä toimia vastatoimena venäläisjoukkojen siirtymiselle kyseiselle alueelle jo ennen georgialaisjoukkojen operaation alkua.³³ Venäjä kiisti väitteet etupainotteisesta joukkojen siirrosta, eikä tällaista ole voitu myöskään näyttää toteen. Venäjän katsotaan aloittaneen joukkojen siirron vasta jälkeen georgialaisjoukkojen hyökkäyksen Tskhinviliin.³⁴

Venäjä puolestaan kuvailee sotaa Georgian rauhaan pakottamisena. Venäjän mukaan sen sotatoimien tavoitteina oli pysäyttää käynnissä ollut ossetialaisten kansanmurha, suojata Etelä-Ossetian alueella asuvia Venäjän kansalaisia sekä tukea alueen venäläisiä rauhanturvaajia, joita oli saanut surmansa elokuun 7. ja 8. päivän välisen yön hyökkäyksessä Tskhinviliin.³⁵ Etelä-Ossetian alueen ihmisoikeusrikkomuksista olikin esitetty jo aikaisemmin

²⁹ Nichol 2009, 7–8; Tagliavini 2009a, 11.

³⁰ Tagliavini 2009b, 219.

³¹ Barabanov 2010, 9.

³² Gahrton 2010, 278.

³³ Tagliavini 2009b, 220.

³⁴ Gahrton 2010, 275–276.

³⁵ Tagliavini 2009b, 221.

erinäisiä huomautuksia.³⁶ Georgia sen sijaan kiisti hyökänneensä venäläisiä rauhanturvaajia vastaan, vaan väitti venäläisrauhanturvaajien avanneen tulen ensin Tskhinviliin eteneviä georgialaisjoukkoja vastaan.³⁷

Kansainväliset järjestöt, kuten Institute for War and Peace Reporting, Euroopan unioni ja Euroopan neuvosto, olivat kaikki yksimielisiä siitä, että Georgia aloitti sotatoimet hyökkäämällä Tskhinviliin myöhään illalla 7. elokuuta.³⁸ Venäjän operaatiota ”pakottaa Georgia rauhaan” on kuitenkin kritisoitu siltä osin kun venäläisjoukot siirtyivät Etelä-Ossetian alueelta syvemmälle Georgian alueelle, mitä on pidetty ”oikeuttamattomana ja liiallisena voimankäyttönä”.³⁹ Vaikka Georgia aloittikin sotatoimet, olivat ne väistämätön jatkumo ja vuosikausia kestäneille jännitteille ja vihamielisyyksille alueella.⁴⁰

Olivat sodan taustat ja syyntymisen syyt mitkä tahansa, on Georgian sota kuitenkin ensimmäinen kerta, kun Venäjä on käyttänyt sotilaallista voimaansa alueidensa ulkopuolella sitten Neuvostoliiton hajoamisen. Venäjä osoitti Georgiassa tahtonsa puolustaa intressejään sotilaallisesti jopa toisen suvereenin valtion alueella. Samalla Venäjä osoitti myös kykynsä toimia tehokkaasti länsimaalaiseen sodankäyntiin koulutettua joukkoa vastaan. Georgiassa saatujen kokemusten perusteella Venäjällä käynnistettiin myös asevoimareformi, jolla modernisoidaan Venäjän asevoimat tehokkaammiksi ja nykyaikaisemmiksi asevoimiksi vastaamaan paremmin nykyaikaisen sodankäynnin vaatimuksia.

Samalla Venäjän asema suurvaltana alleviivattiin, kun Nato, Euroopan Unioni tai Yhdistyneet Kansakunnat eivät yksikään konkreettisesti puuttuneet Venäjän ja Georgian väliseen konfliktiin. Venäjällä oli vapaat kädet puolustaa sotilaallisesti intressejään Kaukasuksen alueella.

Georgian tapahtumat olivat myös osoitus kansainvälisten suhteiden herkkyydestä muutoksille. Venäjän ja Georgian suhteet olivat Sevardnadzin aikana hyvät, kun taas Saakasvilin aikana valtiot ajautuivat sotatilaan.

³⁶ Gahrton 2010, 235, 243.

³⁷ Tagliavini 2009b, 221.

³⁸ Gahrton 2010, 273, 281.

³⁹ Tagliavini 2009b, 222.

⁴⁰ Tagliavini 2009a, 11.

3 VENÄJÄN UHKA-ASEMAN KEHITYS SUOMEN SOTILAALLISISSA UHKAKUVISSA 2004–2009

Venäjälle on rakentunut suomalaisten keskuudessa vahva uhka-asema, jolla on konstruktivistisen yhteiskuntateorian mukaisesti historiallinen alkuperä ja johon olemme tottuneet ”yleisenä totuutena” sukupolvelta toiselle. Tätä käsitystä ovat konstruktivistisen yhteiskuntateorian mukaisesti vahvistaneet havainnot Venäjän toiminnasta historian saatossa, kuten kylmän sodan aikainen ydinsodan uhka. Miten sen sijaan Venäjän uhkaavaan merkitykseen vaikuttivat Georgian tapahtumat?

Vaihtoehtoisia vaikutuksia Neuvostoliiton pohjalta rakentuneen Venäjän uhka-aseman kehitykseen on kaksi: joko Neuvostoliitolta periytynyt uhka-asema vahvistui uudelleen tai se on menettänyt merkitystään. Georgian sodan seurauksena voidaan nähdä joko Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiota, tai vastaavasti emansipaatiota, merkityksen pysyvämpää muuttumista. Tarkastelemalla turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen Venäjän uhka-aseman reifikaatiota ilmentäviä havaintoja ja vastaavasti sen emansipaatiota tukevia havaintoja voidaan määrittää, miten Venäjän merkitys on oikeastaan muuttunut Georgian sodan seurauksena.

3.1 Venäjä Suomen uhkakuvissa ennen Georgian sotaa

Ennen Venäjän uhka-aseman kehityksen tarkastelua on syytä hahmotella, millaisiksi Suomen uhkakuvat olivat rakentuneet ennen Georgian tapahtumia. Vuoden 2004 valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan Suomen keskeisimpiä turvallisuuteen vaikuttavia uhkia olivat terrorismi, joukkotuhoaseiden leviämisen ja käytön uhka, alueelliset konfliktit ja sotilaallinen voimankäyttö, järjestäytynyt rikollisuus, huumeet ja ihmiskauppa, taloudelliset ja teknologiset riskit, ympäristöongelmat, väestönkasvu, väestöliikkeet ja epidemiat.⁴¹ Nämä uhkakuvat ovat sotilaallista voimankäyttöä lukuun ottamatta hyvin pitkälti globaaleja turvallisuusuhkia, joiden muotoutumiseen ylikansallisten järjestöjen, kuten Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan unionin, uhkakuvilla on ollut suuri vaikutus. Venäjän muodostama sotilaallisen voimankäytön uhka sen sijaan on erityispiirre Suomen uhkakuvissa, millä on alaluvussa 1.2. esitettyjen huomioiden mukaisesti talvi- ja jatkosotaan pohjautuva genealogia.

⁴¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 5.

Habituuaatiota Venäjän muodostamaan sotilaallisen voimankäytön uhkaan kuvastaa vuoden 2001 ja 2004 selonteiden yhtenevät määritelmät turvallisuuspolitiikan tarkoituksesta. Vuoden 2001 selonteon mukaan turvallisuuspolitiikan tarkoituksena on ”Suomen ja sen kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistäminen ja yhteiskunnan perusarvojen suojeleminen”⁴² ja vuoden 2004 selonteon mukaan turvallisuuspolitiikka ”tähtää maan itsenäisyyden ja yhteiskunnan demokraattisten perusarvojen turvaamiseen sekä kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen”⁴³. Vuosikymmeniä turvallisuuspolitiikan keskiössä säilynyt itsenäisyyden ja kansalaisten turvallisuuden suojelemisen tarve voidaan nähdä seurauksena tottumisesta näiden tarpeeseen ja merkityksellisyyteen riippumatta niiden ajankohtaisuudesta.

Habituuaationa Venäjän muodostamaan sotilaallisen voimankäytön uhkaan kuvastavat myös yhtenevät keinot, joilla Georgian sotaa edeltävien selonteiden mukaan pyritään saavuttamaan turvallisuuspolitiikan päämäärät ja tavoitteet. Vuoteen 2004 saakka Suomen toimintalinja on perustunut uskottavan puolustuskyvyn ylläpitämiseen ja kehittämiseen.⁴⁴ Tämä siitakin huolimatta, että perinteisen sodankäynnin uhkan katsotaan väistyneen Euroopasta.⁴⁵ Uskottava puolustuskyky pitkäaikaisena turvallisuuspolitiikan toimintalinjojen peruspilarina pitää sisällään käsityksen siitä, että Suomen ja suomalaisten turvallisuus on vaatinut ja vaatii edelleen suojelua. Samoin kuten Venäjän muodostamaan sotilaallisen voimankäytön uhkaan myös uskottavan puolustuskyvyn tarpeeseen on suomalaisten keskuudessa totuttu pitkän ajan kuluessa, ja tämä on ikään kuin leimautunut suomalaiseen turvallisuusajatteluun.

Sotilaallisen voimankäytön uhkan ja sitä varten vaadittavan uskottavan kansallisen puolustuskyvyn voidaan nähdä ilmentävän suomalaisten habituuaatiota käsitykseen Venäjästä välittömänä Suomen ja suomalaisten turvallisuutta uhkaavana tekijänä. Sotien synnyttämä Venäjän uhkaava merkitys on hyväksytty yleisenä totuutena, johon pitää varautua totutulla tavalla.

Venäjän uhka-aseman voidaan nähdä myös vahvistuneen 2000-luvun alun selonteiden aikana. Arto Nokkala kuvailee omassa tulkinnassaan vuoden 2001 selonteosta, kuinka

⁴² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001, 1–8.

⁴³ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 5.

⁴⁴ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001, 1–8; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 5.

⁴⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 17.

Venäjän uskotaan tavoittelevan vaikutusmahdollisuuksiensa kasvattamista lähialueillansa.⁴⁶ Vuoden 2004 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa jatketaan vuoden 2001 linjauksia toteamalla Venäjän korostavan entistä voimakkaammin rooliaan suurvaltana tavoitteenaan kasvattaa vaikutusvaltaansa.⁴⁷ Valtioneuvoston huomioita Venäjän pyrkimyksistä kasvattaa vaikutusvaltaansa ja suurvalta-asemansa korostamisesta voidaan nähdä indikoivan Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiota. Venäjän pyrkimysten seurauksena Neuvostoliitolta periytynyt uhkaava merkitys on uudelleen voimistunut Suomen sotilaallisissa uhkakuissa.

Venäjän uhka-aseman voidaan nähdä rakentuneen konstruktivistisen yhteiskuntateorian teemojen mukaisesti. Konstruktivistisen yhteiskuntateorian teemoihin tukeutuen voidaankin tarkastella miten Georgian sota on vaikuttanut Venäjän uhka-aseman kehitykseen Suomen uhkakuropolitikassa. Onko Suomen sotilaallisia uhkakuja tarkasteltaessa havaittavissa Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiota vai ennemminkin emansipaatiota, Venäjän merkityksen muutosta?

3.2 Venäjän uhka-aseman vahvistumista tukevia havaintoja

Venäjän uhka-aseman vahvistumista tukevia havaintoja on helposti löydettävissä verrattaessa Georgian sodan jälkeisen vuoden 2009 Suomen valtioneuvoston turvallisuuspoliittisen selonteen uhkakuja kyseisiä tapahtumia edeltävän vuoden 2004 selonteen vastaaviin. Venäjä teemana on ylipäätään huomattavasti merkittävämpi osa vuoden 2009 selontekoa kuin mitä se oli vuoden 2004 selontekoa.

Vuoden 2004 selonteossa todetaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan toimintaympäristöstä yleismaailmallisesti tavanomaisen sodan uhkan väistyneen etenkin Euroopan alueella ja korostetaan Suomen turvallisuuden kytkeytyvän yhä selkeämmin laajempaan kansainväliseen ympäristöön globalisaation seurauksena.⁴⁸ Vuoden 2009 selonteossa sen sijaan mainitaan kansainvälisen turvallisuuskehityksen yhteydessä sotilaallista voimaa edelleen käytettävän valtioiden välisissä kiistoissa ja sisäisissä kriiseissä, ja sen tähtäävän yhä perinteiseen alueiden valtauksen.⁴⁹ Mielenkiintoisena huomiona mainittakoon,

⁴⁶ Nokkala 2009, 36.

⁴⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 67.

⁴⁸ Sama, 17.

⁴⁹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 17.

että sotilaallista voimankäyttöä käsittelevää kappaletta edeltää enemmän tai vähemmän tarkoituksenmukaisesti tietoruutu Georgian sodasta. Käsiteltäessä Venäjää Suomen turvallisuusympäristön keskeisenä toimijana todetaan, ettei Suomen tällä hetkellä turvallisen lähialueen turvallisuustilanteen äkillistä muutosta ja sotilaallisen voimankäytön tai sillä uhkaamisen mahdollisuutta voida kuitenkaan sulkea pois.⁵⁰ Sotilaallisen voimankäytön uhkan palauttaminen Georgian sodan jälkeiseen selontekoon on selkeä indikaatio Venäjän uhka-aseman vahvistumisesta uudelleen.

Georgian sotaa Venäjän uhka-asemaa vahvistavana tekijänä tukevat myös lukuisat suorat viittaukset Georgian tapahtumiin eri asiayhteyksissä läpi vuoden 2009 selonteon. Venäjän suurvalta-asemaa käsiteltäessä kerrotaan *Venäjän olevan valmis käyttämään sotilaallista voimaa intressiensä edistämiseen myös omien rajojensa ulkopuolella, kuten elokuussa 2008 kärjistynyt Georgian kriisi osoitti.*⁵¹ Samalla huomautetaan Venäjän kansainvälisen yhteisön keskeisten periaatteiden noudattamatta jättämisestä kriisissä ja tämän mahdollisista heijastusvaikutuksista.⁵² Samat asiat toistetaan käsiteltäessä Venäjää Suomen turvallisuusympäristön keskeisenä tekijänä toteamalla, että *Georgian kriisissä Venäjä osoitti valmiutensa käyttää sotilaallista voimaa omien intressiensä edistämiseksi.*⁵³ Samalla osoitetaan huolta pidempiaikaisten jännitteiden syntymisestä Eurooppaan ja huomautetaan, että myös etäisempien tapahtumien kielteiset vaikutukset Venäjän ja Euroopan unionin suhteeseen voivat heijastua myös Suomen asemaan.⁵⁴ Venäjän sotilaallisen kapasiteetin kehitysnäkymiä käsiteltäessä vuoden 2009 selonteossa mainitaan Venäjän johdon useissa yhteyksissä todenneen, että *Venäjä käyttää tarvittaessa aseellista voimaa rajojensa ulkopuolella asuvien kansalaistensa turvaamiseksi.*⁵⁵ Tällainen sotilaallinen voimankäyttö konkretisoitui nimenomaan elokuussa 2008 Georgiassa, jossa Venäjä virallisen kantansa mukaan turvasi Georgiassa asuvia Venäjän kansalaisia, mitä käsiteltiin aikaisemmin alaluvussa 2.3. Suomen lähialueiden turvallisuuskehitystä käsiteltäessä todetaan Venäjän sotilaallisen voimankäytön Georgiassa heijastuvan turvallisuusajatteluun myös Suomen lähialueilla, kuten Baltian maissa sekä Puolassa, joiden suhteissa Venäjään on edelleen

⁵⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 64.

⁵¹ Sama, 39.

⁵² Sama.

⁵³ Sama, 64.

⁵⁴ Sama.

⁵⁵ Sama, 41.

nähtävissä merkittäviä jännitteitä.⁵⁶ Edellä esitettyjen viittausten mukaisesti Venäjä osoitti Georgiassa sekä kykynsä että tahtonsa puolustaa sotilaallisesti intressejään omien rajojensa ulkopuolella. Sotilaallisen uhkan ajatellaan perinteisesti muodostuvan kyvykkyydestä sotilaallisiin operaatioihin sekä poliittisesta tahdosta sotilaallisen voiman käyttöön, joten Georgian tapahtumien perusteella Venäjä olisi selkeästi uhka Suomen turvallisuudelle. Näiden huomioiden perusteella Georgian sota on aiheuttanut Venäjän uhka-aseman reifikaatiota Suomen uhkakuvapolitiikassa.

Valtion poliittinen tahto käyttää sotilaallista voimaa intressiensä puolustamiseen voi muuttua nopeastikin, mikä ylläpitää sotilaallisen voimankäytön uhkan olemassaoloa, vaikka poliittinen tahto ei kyseisellä hetkellä sen käytön kannalla olisikaan. Vuoden 2009 selonteossa on määritelty Venäjällä olevan Suomen lähialueella poliittisia, taloudellisia ja sotilaallisia intressejä. Tällaisina intresseinä mainitaan muun muassa pohjoisten merialueiden, Kuolan sotilastukikohtien, Pietarin alueen sekä Itämeren kuljetusreittien turvaaminen.⁵⁷ Koska tällaisia suojeltavia intressejä on olemassa, voi myös poliittinen tahto niiden suojelemiseen sotilaallisen voimankäytön keinoin – johon kyky on todistettavasti olemassa – muuttua. Venäjän sotilaallisen voimankäytön uhkan olemassaoloon vaikuttaa siten muuttuvana tekijänä ainoastaan sen poliittinen tahto käyttää sotilaallista voimaansa intressiensä ajamiseen, minkä vuoksi vuoden 2009 selonteossa todetaankin Suomen seuraavan Venäjän kehitystä keskeisimpänä Suomen turvallisuusympäristöön vaikuttavana tekijänä.⁵⁸

Venäjänsä muodostaman sotilaallisen uhkan kasvua tukee myös vuoden 2009 selonteon vaatimukset Puolustusvoimien Suomen alueellisen koskemattomuuden turvaamisen suorituskyvyille. Turvallisuusympäristön kansalliselle puolustukselle luomista haasteita käsiteltäessä määritetään, että *Suomen tulee kyetä ennaltaehkäisemään sotilaallisen voiman käyttö tai sillä uhkaaminen sekä tällaista voimaa käytettäessä torjumaan hyökkäys omin voimin.*⁵⁹ Puolustuskyvyn käyttöä käsiteltäessä puolestaan todetaan, että Suomi varautuu torjumaan maahan kohdistuvan sotilaallisen voimankäytön ja sillä uhkaamisen, mikä voisi tulla kyseeseen ainoastaan osana laajempaa kansainvälistä konfliktia, jollaisia voi syntyä Suomen lähialueillakin saattaen eskaloitua koskettamaan sotilaallisesti myös Suomea.⁶⁰

⁵⁶ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 54.

⁵⁷ Sama, 56.

⁵⁸ Sama, 72.

⁵⁹ Sama, 66.

⁶⁰ Sama, 106.

Peilattaessa näitä kansallisen puolustuksen suorituskykyvaatimuksia siihen vuoden 2004 selonteon turvallisuustilanteen määritelmään, jossa ilmaistaan tavanomaisen sodan uhkan väistyneen Euroopan alueelta, voidaan todeta sotilaallisen voimankäytön uhkan kasvattaneen uudelleen merkitystään näiden kahden selonteon välisenä aikana.

Vuoden 2004 selonteossa todetaan Suomen lähialueiden vakauden vahvistuneen Euroopan unionin ja Naton laajentumisen, Euroopan unionin integraation syvenemisen sekä Venäjän muutoksen myötä.⁶¹ Vuoden 2009 selonteossa sen sijaan todetaan Suomen lähialueiden turvallisuuskehityksestä, että Venäjän sotilaallinen voimankäyttö Georgiassa heijastuu turvallisuusajatteluun myös Suomen lähialueilla johtaen puolustusjärjestelyjen uudelleenarviointeihin.⁶² Tästä voidaan päätellä Suomen lähialueiden vakauden heikentyneen kyseisten selontekojen välisenä aikana juuri Georgian sodan seurauksena.

Venäjän uhka-aseman kasvua vuoden 2009 selontekoon tukevat myös lukuisat täsmälliset kuvaukset Venäjän asevoimien tilasta. Vuoden 2009 selonteossa käsitellään poikkeuksellisen yksityiskohtaisesti Venäjän sotilaallisen kapasiteetin kehitysnäkymiä⁶³, joukkojen sijoittelua ja vahvuuksia sekä Venäjän strategisia intressejä Suomen alueella⁶⁴. Verrattuna vuoden 2004 selonteon hyvin pintapuoliseen Venäjän tarkasteluun ja lähialueiden vakauden korostamiseen, rakentavat edellä mainitut huomiot vuoden 2009 selonteosta kuvaa sotilaallisen uhkan merkityksen kasvusta Suomen lähialueilla juurikin Venäjän kehityksen vuoksi. Vuoden 2004 selonteossa mainittu Venäjän muutos ei täten olisi jatkunut sotilaallista uhkaa lieventävänä tekijänä, vaan muuttunut sitä kasvattavaksi.

Vuoden 2004 selonteossa todetaan Naton tiivistäneen suhteitaan Venäjään⁶⁵, kun taas vuoden 2009 selonteossa mainitaan, että Venäjän ja Naton suhteiden kehittyminen *edistäisi* Suomen lähialueiden vakautta⁶⁶. Tästä voidaan päätellä Venäjän ja Naton hiljalleen kehittyneiden suhteiden viilenneen selontekojen välisenä aikana aiheuttaen epävakautta Suomen lähialueilla, koska niiden tiivistyminen uudelleen edistäisi jälleen alueen vakautta.

⁶¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 73.

⁶² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 54.

⁶³ Sama, 41–42.

⁶⁴ Sama, 55–56.

⁶⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 67.

⁶⁶ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 72.

Venäjän kyvyn suorittaa sotilaallisia operaatioita voidaan nähdä kasvaneen vuosien 2004 ja 2009 selontekojen välillä. Vuoden 2004 selonteossa Venäjän asevoimien kuvaillaan olevan vanhentuneita ja niiden uudistamisen etenevän hitaasti.⁶⁷ Vuoden 2009 selonteossa sen sijaan kerrotaan Venäjän merkittävistä panostuksista, joiden avulla sen asevoimat ovat uudistuneet ja uudistuvat nopeasti niin kalustoltaan kuin käyttöperiaatteiltaan.⁶⁸ Sotilaallisen uhkan muodostuessa valtion poliittisesta tahdosta sotilaallisen voiman käyttöön sekä sen kyvystä käyttää sotilaallista voimaa Venäjän asevoimien uudistuminen vuoden 2004 ja 2009 selontekojen välillä voidaan nähdä Suomea vastaan kohdistetun sotilaallisen voimankäytön uhkaa kasvattaneena tekijänä ja täten Venäjän uhka-aseman reifikaationa.

3.3 Venäjän uhka-aseman väistymistä tukevia havaintoja

Venäjän merkittävä rooli valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa vuodelta 2009 ei välttämättä suoraan merkitse sen konkreettisen uhka-aseman kasvua suhteessa vuoden 2004 selontekoon. Riippumatta lukuisista Venäjän uhka-aseman kasvua tukevista havainnoista, on vuoden 2009 selonteossa havaittavissa myös Venäjän Suomen turvallisuutta uhkaavan merkityksen taka-alalle jäämistä Georgian tapahtumista huolimatta. Voisiko Venäjän uhkan esiintyminen Suomen sotilaallisissa uhkakuvissa johtua esimerkiksi habituaatiosta tulkintaan Venäjästä Suomea uhkaavana tekijänä?

Venäjän Suomen turvallisuutta uhkaavan merkityksen jäämistä taka-alalle tukee Venäjän ja EU:n kumppanuutta ja näiden suhteen syvenemistä korostavat, yhtenevän jatkumon muodostavat kuvaukset vuosien 2004 ja 2009 selonteissa. Vuoden 2004 selonteossa kerrotaan Venäjän peruspyrkimyksenä säilyneen Venäjän ja EU:n tasavertaiseen kumppanuuteen perustuva eurooppalainen yhteistyösuuntaus. EU:n todetaan olevan Venäjälle merkittävä strateginen kumppani varsinkin kaupan ja talouden alan kanssakäymisen merkittävän laajenemisen johdosta. Samalla mainitaan Venäjän suhteiden länteen syventyvän tiivistyvän EU- ja Nato-yhteistyön myötä.⁶⁹ Samat teemat nousevat esiin myös vuoden 2009 selonteossa, jossa todetaan Venäjän ja Euroopan Unionin keskeisten toimielinten yhteistyön olevan muotoutumassa samalla, kun Venäjä ylläpitää tiiviitä kahdenvälisiä suhteita Euroopan Unioniin kuuluvien maiden kanssa. Euroopan Unionin mainitaan samalla yhä olevan Venäjän tärkein kauppakumppani ja merkittävin toimija sen energian vientiin perustuvan

⁶⁷ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 68.

⁶⁸ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 41–42.

⁶⁹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 66–67.

valtionalouden toiminnassa.⁷⁰ Euroopan Unionin sekä siihen kuuluvien valtioiden ja Venäjän välisten suhteiden syventyminen ja näiden talouksien vuorovaikutuksen jatkuva kasvu voidaan nähdä indikaationa Venäjän merkityksen painottumisesta yhä enemmän tasavertaisen yhteistyökumppanin suuntaan sotilaallisen uhkatekijän sijaan. Suhteiden jatkuva syveneminen merkitsee myös sitä, etteivät Georgian tapahtumat selontekojen välissä ole vaikuttaneet merkittävästi sen enempää Euroopan Unionin ja Venäjän kuin Suomen ja Venäjänkään välisiin suhteisiin, vaikka Venäjän merkittävän sotilasvoiman muodostama sotilaallisen voimankäytön kyky alueella onkin.

Venäjän pyrkimyksenä on sekä vuoden 2004 että vuoden 2009 selontekojen mukaan vahvistaa asemaansa kansainvälisenä suurvaltana. Venäjän kansainvälisen aseman todetaan samaten yhteneväisesti molemmissa selonteoissa olevan sidoksissa talouden kehitykseen, jonka perustana puolestaan on Venäjän tapauksessa puhtaasti energia.⁷¹ Vuoden 2009 selonteon mukaan Venäjän vientituloista 60 prosenttia tulee energian viennistä, ja energian tuotannon ja viennin verotus muodostaa 50 prosenttia valtion budjetin tuloista.⁷² Eurooppa puolestaan on Venäjän keskeisin energian vientikohde, joten Venäjän valtiontalous on vahvasti sidoksissa energian vientiin Eurooppaan. Vastaavasti Euroopan energiansaanti on vahvasti riippuvainen Venäjältä hankittavasta energiasta. Voidaankin vetää looginen johtopäätös, että Venäjälle hyvät suhteet Eurooppaan energianviennin ylläpitämiseksi ovat elinehto sen kansainvälisen suurvalta-aseman palauttamistavoitteille. Energian vienti Eurooppaan on välttämätöntä Venäjän suurvalta-aseman vahvistumisen vaatimalle talouden kasvulle ja Eurooppa puolestaan on riippuvainen energian saannista Venäjältä, mikä tekee kyseisten toimijoiden edut vahvasti riippuvaisiksi toisistaan. Tämä keskinäisriippuvuus puolestaan ylläpitää Venäjän ja Euroopan hyviä suhteita ja näin ollen vakavoittaa alueen turvallisuutta. Täten voidaankin todeta Venäjän uhkan Suomen turvallisuudelle olevan hyvin vähäinen suhteutettuna sen rooliin yhteistyökumppanina. Johtopäätöstä tukee myös vuoden 2009 selonteon maininta Suomen turvallisuuspoliittiseen toimintaympäristöön merkittävimmin vaikuttavan Venäjän poliittisesta ja taloudellisesta vakaudesta sekä maan kansainvälisten suhteiden vakaudesta.⁷³

⁷⁰ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 39–40.

⁷¹ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 65–67; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 38–40.

⁷² Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 40.

⁷³ Sama, 64.

Venäjän uhkaavan merkityksen heikkenemistä tukee myös selonteoissa mainitut Venäjän muualla kuin Suomessa olevat ulkopoliittisten painopistealueet. Vuoden 2004 selonteossa todetaan Venäjän sotilaallisen päähuomion olevan Kaukasiassa ja Keski-Aasiassa, ja vuoden 2009 selonteossa todetaan myös Venäjän ulkopoliittisten painopisteen olevan juuri kyseisellä, entisistä neuvostotasavalloista muodostuvalla IVY-alueella⁷⁴, jossa on edelleen pitkäkestoisia konflikteja. Pohjois-Eurooppaa ja Suomen lähialueita puolestaan kuvaillaan molemmissa selonteoissa Venäjän vakaimpina naapurialueina.⁷⁵

Venäjän sotilaallisen voiman olemassaolo sen luoteisilla raja-alueilla johtuikin selontekojen mukaan muista syistä kuin sen käytön tarpeellisuudesta. Sekä vuoden 2004 että vuoden 2009 selonteoissa mainitaan Venäjän ylläpitävän sotilasvoimaansa Suomen lähialueilla lähinnä Kuolan ydinsukellusvenetukikohtien, Pietarin alueen sekä Itämeren tärkeiden kauppareittien turvaamiseksi.⁷⁶ Merkittävät sotilaalliset resurssit Suomen lähialueella johtuvat näin ollen puhtaasti strategisesti keskeisen alueen passiivisesta turvaamisesta, eikä tämän sotilaallisen voiman käytölle ole muita kuin puolustuksellisia tarkoituksia. Tämän perusteella Venäjän uhkaava merkitys Suomen uhkakuvissa johtuisi lähinnä habituaatiosta kyseiseen tulkintaan Venäjästä ilman tätä tulkintaa tukevia viitteitä.

⁷⁴ IVY-alueilla tarkoitetaan Itsenäisten Valtioiden Yhteisöön kuuluvien, entisten Neuvostoliiton neuvostotasavaltojen muodostamaa aluetta Kaukasuksella sekä Keski-Aasiassa. IVY-maihin kuuluvat Armenia, Azerbaidžan, Kazakstan, Kirgisia, Moldova, Tadžikistan, Uzbekistan, Valko-Venäjä, Venäjä, Ukraina sekä Turkmenistan. Georgia erosi yhteisöstä vuoden 2008 kriisin seurauksena.

⁷⁵ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 69; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 39.

⁷⁶ Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004, 69; Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009, 56.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisten selontekojen sotilaallisten uhkakuvien ja Venäjän merkityksen vertailu vuosilta 2004 ja 2009 nostaa esiin kaksi merkittävää kehityslinjaa Venäjän merkitykselle Suomen uhkakuva politiikassa; toisaalta Georgian sota on selkeästi vahvistanut Venäjän muodostamaa uhkaa, ja toisaalta Venäjän ja Suomen sekä Venäjän ja Euroopan Unionin väliset suhteet ovat jatkaneet vahvistumistaan laajentaen yhteistyömahdollisuuksia ja syventäen kumppanuutta näiden välillä, mikä on muokannut käsitystä Venäjästä enemmän yhteistyökumppanin kuin uhkatekijän suuntaan. Kumpaakaan kehityslinjaa ei voida jättää huomiotta pohdittaessa Suomen sotilaallisten uhkakuvien ja Venäjän merkityksen kehitystä vuosien 2004 ja 2009 välillä.

Tutkimustyöni perusteella olen tullut siihen johtopäätökseen, että vahvasti Georgian sodan myötävaikututtamana Venäjän uhka-asema on uudelleen vahvistunut Suomen uhkakuva politiikassa. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisista selonteista on näin ollen havaittavissa Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiota. Tutkimuksen perusteella Venäjän merkitys Suomen turvallisuutta uhkaavana tekijänä on vahvistunut vuosien 2004 ja 2009 välillä, sillä Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiota tukevat havainnot ovat huomattavan konkreettisia ja täsmällisiä kuvauksia Venäjän muodostamasta sotilaallisesta uhkasta. Venäjän uhkaavan merkityksen emansipaatiota tukevat havainnot ovat enemmänkin tulkintoja Venäjän ulkopoliittikan suuntauksista, joiden perusteella Venäjän muodostama uhka olisi menettämässä merkitystään. Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiota tukevat havainnot perustuvat niin sanotusti ”koviin” arvoihin, kuten Venäjän sotilaallisen voimankäytön kapasiteettiin ja sen Georgiassa osoittamaan tahtotilaan käyttää sotilaallista voimaansa intressiensä ajamiseen. Venäjän uhkaavan merkityksen emansipaatiota tukevat havainnot perustuvat puolestaan ”pehmeisiin” arvoihin, kuten Suomen ja Venäjän kahdenvälisten suhteiden kehitykseen sekä Venäjän taloudellisiin intresseihin. Valtion poliittinen tahto ja täten sen ulkopoliittikka voivat muuttua hyvin radikaalisti ja nopealla aikavälillä, kuten Georgian sota osoitti. Kansainvälisten suhteiden tulkintoihin perustuvat Venäjän uhkaavan merkityksen emansipaatiota tukevat havainnot ovat täten sen reifikaatiota tukevia havaintoja hatarammalla pohjalla ja siksi merkitykseltään vähäisempiä.

Venäjän uhkaavan merkityksen emansipaatiota tukevana havaintoina olivat tässä tutkimuksessa Suomen ja Venäjän sekä Euroopan unionin ja Venäjän kahdenvälisten suhteiden jatkuva syveneminen ja keskinäisriippuvuuden vahvistuminen. Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittiset selonteot ovat valtion johdon virallisina julkaisuina

tyylliltään ja valtiollisten toimijoiden käsittelyssä hyvin neutraaleja, minkä vuoksi niiden pohjalta voi syntyä tosiasiallista positiivisempia havaintoja valtioiden välisistä suhteista. Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiota tukevilla havainnoilla on siksi emansipaatiota tukevia havaintoja suurempi painoarvo tutkimuksen tuloksia tarkastellessa. Tämä tukee johtopäätöstä Venäjän uhkaavan merkityksen vahvistumisesta vuosien 2004 ja 2009 välillä, mihin Georgian sota on ollut merkittävin yksittäinen tekijä.

Sotilaalliset uhkakuvat itsessään ovat pääpiirteissään pysyneet samanlaisina vuosien 2004 ja 2009 välillä, mutta Georgian sodan seurauksena sotilaallisen voimankäytön uhka on kasvattanut merkitystään ja painoarvoaan Suomen uhkakuvien joukossa. Sotilaallisen voimankäytön uhkan voidaan nähdä palanneen merkittäväksi toimenpiteitä vaativaksi uhkakuvaksi turvallisuuspolitiikassa. Varsinkin alueellisen konfliktin eskaloitumisesta johtuvan sotilaallisen voimankäytön uhka Suomen alueella on noussut merkittäväksi uhkakuvaksi juuri Georgian sodan seurauksena, sillä Georgian sodan tyyllisen alueellisen konfliktin tunnustetaan voivan vaikuttaa Venäjän valtion johdon tahtotilaan käyttäen sotilaallista voimaansa intressiensä ajamiseen. Tämä voi aiheuttaa konfliktin eskaloitumisen koskettamaan sotilaallisesti myös Suomea.

Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittisissa selonteoissa todetaan Venäjän olevan ainoa Suomea mahdollisesti sotilaallisesti uhkaava tekijä. Tällöin tunnustetaan myös Venäjän voivan jossain tilanteessa muuttua Suomen turvallisuutta uhkaavaksi tekijäksi, vaikka se ei sitä juuri nyt olisikaan. Venäjän Suomea uhkaavan merkityksen emansipaatiota tukeneiden havaintojen valtioiden väliset hyvät suhteet ovat herkkiä muutoksille, kuten Georgian tapahtumat osoittivat. Siksi ne eivät kuvaa niinkään pitkällä aikavälillä kehittyneitä käsityksiä Venäjästä vaan ennemminkin juuri kyseisellä hetkellä vallitsevaa tilannetta. Venäjän Suomea uhkaavan merkityksen kehitystä kuvaavat paremmin havainnot Venäjän uhkaavan merkityksen reifikaatiosta, jonka merkittävimpana aiheuttajana vuosien 2004 ja 2009 välillä on ollut Georgian sota.

Verrattaessa johtopäätöksiä tutkimukselle asetettuihin alkuhypooteeseihin voidaan todeta niiden olevan hyvin pitkälti yhteneviä keskenään. Kuten alkuhypooteeseissa oletettiin, niin myös tutkimustyön perusteella Venäjän uhka-asema on vahvistunut, vaikka Venäjä onkin yhä vahvistuneesta talouksien keskinäisriippuvuudesta johtuen Suomelle tärkeä yhteistyökumppani. Georgian sodan seurauksena Venäjän merkitys Suomen turvallisuutta uhkaavana tekijänä on kuitenkin vahvistunut oletettua voimakkaammin. Alkuhypooteeseissa mainittu globalisoituneesta maailmasta johtuvat Suomen ja Venäjän yhteiset uhkakuvat,

esimerkiksi Itämeren ympäristöongelmat, ja yhteistyö näiden torjumiseksi sen sijaan on jäänyt oletettua vähäisemmälle merkitykselle.

Tutkimustyöllä saavuttamiani johtopäätöksiä tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon, että tutkimuksessa on tarkasteltu vain hyvin lyhyellä aikavälillä Venäjän uhka-asemaa ja sen kehitystä, eikä niistä siksi voida johtaa edelleen johtopäätöksiä Venäjän uhka-aseman pidemmän aikavälin kehityksestä. Lyhyen aikavälin otannalla on pyritty parhaiten löytämään juuri Georgian sodan mahdolliset vaikutukset Venäjän uhka-aseman kehitykseen Suomen turvallisuuspolitiikassa, vaikka kaikkien havaintojen suhteen ei voidakaan yksiselitteisesti väittää juuri Georgian sodan aikaansaaneen kyseisiä kehityslinjoja.

Tutkimustulosten arvioinnissa tulee myös huomioida tarkasteltujen valtioneuvoston turvallisuuspoliittisten selontekojen luonne valtionjohdon virallisina poliittisina julkaisuina, minkä vuoksi niiden sisältö tarkkaan harkittua ja neutraaliin sävyyn kirjoitettua. Varsinkin tutkimuksen kannalta oleellisen kaltaisten Venäjän muodostamien turvallisuusuhkien käsittelyssä selontekojen laatijat pidättäytyvät jyrkkien kantojen esittämisestä. Tämän tutkimuksen valtioneuvoston turvallisuuspoliittisten selontekojen uhkakuvien tarkastelun avulla johdetut johtopäätökset Georgian sodan vaikutuksista Venäjän uhka-aseman kehitykseen Suomen turvallisuuspolitiikassa voivat näin ollen olla hyvinkin erilaiset kuin toisenlaisiin lähteisiin nojaavan tutkimuksen vastaavat. Tutkimustuloksia arvioitaessa tai niitä vertailtaessa muihin tutkimuksiin tuleekin huomioida lähdemateriaalin luonteen vaikutus tutkimustuloksiin.

Tutkimusta voidaan jatkaa esimerkiksi pyrkimyksenä selvittää Georgian sodan vaikutuksia Venäjän kansainväliseen suurvalta-asemaan, Venäjän uhka-aseman pidempiaikaisia kehityslinjoja Suomen turvallisuuspolitiikassa tai eri puolueiden kantoja Venäjän uhka-asemaan ja sen kehitykseen Georgian sodan seurauksena. Ajankohtaisena aiheena Ukrainan kriisin vaikutuksista voisi toteuttaa samantyyllisen tutkimuksen ja vertailla Georgian ja Ukrainan kriisien vaikutuksia, tai vaikka tarkastella näiden kriisien yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia tavoitteena selvittää kriiseihin johtaneita yhteisiä tekijöitä. Jatkotutkimuskohteita on lukuisia.

LÄHDELUETTELO

Lähteet

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2001. VNS 2/2001 vp, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 13.6.2001.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. VNS 6/2004, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 16/2004.

Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2009. VNS, Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2009.

Tutkimuskirjallisuus

Barabanov, M.S. ym. (2010), *The Tanks of August*. Centre for Analysis of Strategies and Technologies, Moscow. [http://www.cast.ru/files/The_Tanks_of_August_sm_eng.pdf] Tarkasteltu 27.7.2013.

Berger, P, & Luckmann, T. (1966) *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: Tiedonsosiologinen tutkielma*. Gaudeamus.

BP Caspian -yhtiön verkkosivut

[<http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=9006669&contentId=7015093>]

Tarkasteltu 26.7.2013.

Forss, S. ym. (2011) *Venäjän sotilaspoliittinen kehitys ja Suomi*. Julkaisusarja 2: Tutkimusselosteita No 47. Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Gahrton, P. (2010) *Georgia – Pelinappula uudessa suuressa pelissä*. LIKE.

Hirsjärvi, J. ym. (2010) *Tutki ja kirjoita*. Tammi.

Hämeen Sanomat 13.8.2004, ”Georgian parlamentti tahtoo venäläisjoukot pois E-Ossetiasta.” [<http://www.hameensanomat.fi/uutiset/ulkomaat/193455-georgian-parlamentti-tahtoo-venalaisjoukot-pois-e-ossetiasta>] Tarkasteltu 26.7.2013.

Limnell, J. & Raitasalo, J. (2008) *Georgian sota uhkakuvien näkökulmasta*. Julkaisusarja 4: Työpapereita No 28. Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Limnell, J. (2009) *Suomen uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa*. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 29. Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Nichol, J. (2009) *Russia-Georgia Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests*. Congressional Research Service.

[<http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>] Tarkasteltu 27.7.2013.

Nokkala, A. (2009) *Uhka ja kumppani, Venäjä Suomen puolustushallinnossa*. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 28. Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Nokkala, A. (2013) ”Sotilaalliset uhkakuvat Suomen politiikassa”, P. Sivonen (toim.) *Suomalaisia näkökulmia strategian tutkimukseen*. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 33. Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Tampere: Juvenes. s. 223–248.

Nyström, S. (2012) *Vaara ohi?* Suomen pelastusalan keskusjärjestö.

Raitasalo, J. (2008) *Turvallisuusympäristön muutos ja Suomen puolustus*. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 23. Strategian laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Helsinki: Edita.

Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. (2006) *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

[http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html] Tarkasteltu 25.7.2013.

Tagliavini, H. (2009a) *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Volume I* [http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_I.pdf] Tarkasteltu 29.7.2013.

Tagliavini, H. (2009b) *Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Volume II* [http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCG_Volume_II.pdf] Tarkasteltu 26.7.2013.